

"נלבישך שלמת בטון ומלט"

המשך הפיתוח המואץ ללא הפנמת שיקולים סביבתיים בתכנון סביבת חיינו, יביא, במדינה צפופה וקטנה כישראל, לתפישה בלתי הפיכה של שטחים, להרס שטחים פתוחים, לדרדור בלתי הפיך במרקם העירוני, לכבישים גדושי רכב ולאוויר רווי מזהמים אותו ננשום. אננו והדורות הבאים

מאת: ד"ר אופירה אילון

וההון האנושי הציבו את ישראל במקום מכובד בדירוג העולמי, עם הכנסה שנתית לנפש למעלה מבינונית. אך רק אימוץ אמיתי של עקרון הפיתוח בר-הקיימא, זה המכתיב פיתוח כלכלי תוך שימור והגנה על משאבי הטבע, ריסון הצריכה, שימוש במשאבים מתחדשים על פני משאבים מתכלים ועוד, יוכל להציע את ישראל לקראת עמידה בתקנים והסכמים בינלאומיים ולאפשר לנו להיקרא "מדינה מפותחת".

ישראל נמצאת כיום תחת בחינת התנאים להצטרפות למדינות המפותחות OECD (Organization for Economic Co-operation and Development). אולם, מדינות ה-OECD דוגלות בפיתוח כלכלי המותנה במניעת הפגיעה בסביבה. עקרון הפיתוח בר-הקיימא הוא המכתיב את כיווני הפיתוח באותן מדינות מפותחות. פיתוח בר-קיימא הוא פיתוח שאינו פוגע בבסיס המשאבים שעליהם הוא נשען, הוא מתאים ומגביל את יכולת הצמיחה שלו לפי כמות המשאבים והתחדשותם על פני כדור הארץ ודואג לטפח את המערכות הטבעיות שמספקות לנו ישירות או בעקיפין את מרבית המשאבים הללו.

עמידתה של ישראל בתנאי הקבלה למועדון אינה ברורה מאלה, שלא לומר שבחלק מהנושאים ישראל רחוקה מאוד מתנאי הסף שמציב הארגון בתחום ההגנה על הסביבה - חוקים שאינם נאכפים, תקנים מקלים, זלזול בחוק ואי עמידה ביעדים אותם הציבה המדינה לעצמה. כך למשל, השקעה לנפש באנרגיות מתחדשות, העומדת כיום בארצות ה-OECD בתחום שבין 18 ל-70 דולר לנפש, עומדת בישראל על 8 סנט לנפש בלבד (הנתונים מאתר ה-OECD). היעד שהוצב לספק 2% מהחשמל בארץ באמצעות אנרגיה מתחדשת עד שנת 2007 לא הושג ודוגמאות נוספות לא חסרות, לצערנו.

לא פועלים למניעת תופעת ההתחממות

בשנים האחרונות נעשים מאמצים כבירים במדינות העולם המפותח שמטרתם ליצר מסגרות לפעולה בינלאומית ולעיצוב האמצעים הנדרשים על מנת להתמודד עם תופעות ההתחממות הגלובלית, שהיא אחד מכשלי השוק הגלובלי המובהקים ביותר. עפ"י ההסכם הבינלאומי (פרוטוקול קיוטו) ישראל נחשבת למדינה מתפתחת, ולכן עד שנת 2012 ישראל, למעשה, אינה מחויבת בהפחתת פליטות גזי חממה. לאחר ועידת באלי, בדצמבר 2007, ועם פתיחת הסכמי קיוטו תאלץ ישראל להצטרף לאמנה העולמי להגבלת פליטות של גזי חממה. ההשתלבות בתהליכים הגלובליים מחייבת החמרת התקנה והאכיפה, תמרוץ ישום המדיניות באמצעות מנגנונים כלכליים הקונים את המזהמים

דומה שמתוך שירו של אלתרמן, אוהבים שוחרי איכות הסביבה בישראל להראות עד כמה טעה המשורר כשהציב את שלמת הבטון והמלט כיעד לאומי, כחזות הציונות. ואכן, הצמיחה הממושכת מאז קום המדינה הגדילה את הלחצים על המשאבים הטבעיים של ישראל. האוכלוסייה צומחת, צפיפות האוכלוסין גדלה, והעלייה המרשימה בתוצר לנפש יוצרת מאמץ מוגבר על משאבי הטבע. התעשייה, ייצור החשמל, חלום הבית והגינה העלייה בדרישה לרמות מינוע גבוהות, תשתיות כבישים, קניונים ומרכזי מסחר-הסגורים הבולטים במתחם הקיים בין המודרניזציה ואיכות הסביבה. הערים שלנו עמוסות ופקוקות בכלי רכב הפולטים זיהום, הפוגע בבריאותנו; חופי הים והשטחים הפתוחים נגזלים שלב אחרי שלב בידי יזמי הנדל"ן; פסולת, בעיקר פסולת בניין, נערמת בצדי דרכים ובוואדיות; מאגרי המים שלנו מתדלדלים ואיכות המים יורדת; הנחלים שלנו הפכו ברובם למובלי ביוב וכאשר אנו מחפשים מקום לנפוש ולהירגע בו אנו נתקלים באשפה שהשאירו המבקרים לפנינו. בעולם המודרני, בעידן של גלובליזציה וניידות, הדרישה לאיכות חיים ולאיכות סביבה נאותים הופכים למוצר מבוקש. במדינה שלא נעים לחיות בה, שאינה מספקת לתושביה סביבה ראויה ואיכות חיים - הסקטור היצרני והמשכיל יארוז את רכושו ויעבור למקום נטוע, ירוק ומרנין לב.

למעלה מ-300 החלטות ממשלה התקבלו לאורך השנים, כולן עוסקות בנושאי סביבה - קביעת מחירים והיטלים על הפקת מים, מיחזור והשבת אנרגיה, שימוש באנרגיות מתחדשות, הפחתת מפגעי רעש, הגנה על המגוון הביולוגי ועוד. ישראל אכן השקיעה מאמצים ותקציבים לטיפול בנושאי סביבה: טיהור שפכים ושימוש חוזר בהם וישראל עושה שימוש חוזר בקולחים מטוהרים בהיקף של כ-70% מכמות הקולחים, המדינה הבאה ברשימה היא ספרד העומדת על ניצול חוזר של 15% בלבד, הסדרה מסוימת של הזרמת שפכים לנחלים ולים, הסדרה של הטמנת האשפה באתרים מוסדרים ומנוטרים - אך הסטטיסטיקה העגומה לפיה פחות מ-30% מהחלטות הממשלה אכן מיושמות מצביעות על מצב סביבתי בלתי מספק.

מדינה מפותחת או מתפתחת

טכנולוגיית העילית, המו"פ והיישום בתחומי הביוטכנולוגיה והננוטכנולוגיה, התעשיות הביטחוניות

ומתגמלים את התעשיות והגופים הפועלים למניעת הזיהום. בנוסף לכלי המדיניות המקובלים יהיה צורך בהעלאת והעמקת המודעות והחינוך לתחומים השונים של איכות הסביבה.

על קליטה של כ-2 מיליון טון CO2 לשנה. זהו שירוף סביבתי שערכו כ-30 מיליון דולר בשנה. סך הערכים החיצוניים של חקלאות ישראל, אותו היופי עליו מדבר אלתרמן, מסתכם ב-260 מיליון דולר בשנה.

שיר בוקר
נתן אלתרמן לחן: דוד סמבורסקי

בהרים כבר השמש מלהטת
ובעמק עוד נוצץ הטל,
אנו אוהבים אותך, מולדת,
בשמחה, בשיר ובעמל.

ממורדות הלבנון עד ים המלח
נעבד אותך במחרשות,
אנו עוד ניטע לך ונבנה לך,
אנו ניפה אותך מאוד.

נלבישך שלמת בטון ומלט
ונפרוש לך מרבידי גנים,
על אדמת שדותיך הנגאלת
הדגן ירנן פעמונים.

המדבר - אנו דרך בו נחצובה,
הביצות - אנחנו נייבשן,
מה ניתן לך עוד להוד ושובע,
מה עוד לא נתנו וניתן.

בהרים, בהרים זרח אורנו,
אנו נעפילה אל החר.
האתמול נשאר מאחורינו,
אך רבה הדרך למחר.

אם קשה היא הדרך ובוגדת,
אם גם לא אחד יפול חלל,
עד עולם נאהב אותך, מולדת,
אנו לך בקרב ובעמל.

שילוב כלים תכנוניים והינוך

כמו כל מדינה מתוקנת חייב הפיתוח הכלכלי בישראל להיות מושתת על מדיניות סביבתית ברורה, עקבית וחסרת הקלות ופשרות. השמירה על המרחב הפתוח, במדינה כה צפופה כמו ישראל, מחייבת שילוב כלים תכנוניים, כלי מדיניות משולבים וחינוך. חשוב גם להבין, כי ככל שנקדים לתכנן וככל שנקדים לטפל בבעיות הסביבתיות ונשקיע במניעתן, העלויות למשק תהיינה נמוכות יותר והתועלת גבוהה. בבואנו לדון בדרכים למנוע את הפגיעה בסביבה אנו צריכים לזכור ראשית, כי יש מספר פעילויות הנדרשות כתנאי לביצוע מדיניות סביבתית נכונה - הגברת המודעות הציבורית, הגברת והעמקת החינוך הסביבתי (מגיל הגן עד הכשרת כוח אדם מקצועי בתחום הסביבה), ביצוע הפנמה מלאה של העלויות (או התועלות כפי שראינו בהקשר לחקלאות), כך שהכללת העלויות הסביבתיות במחיר המוצר או השירות, תביא להתפתחות טבעית של חלופות הפותרות בעיות הסביבה. ללא הפנמת העלויות הסביבתיות אנו למעשה נוטלים סובסידיה למי שמזהם את הסביבה ומעבירים לדור הבא את עלות הטיפול בתחלואי הסביבה. וכמובן, הקפדה על העיקרון של זכות הציבור לדעת - מתן מידע נוח וזמין, שילוב הציבור בדיונים ובסוגיות תכנוניות וכו'.

סביבה ירוקה מביאה תועלת

בהמשך לבנייה המסיבית מציע אלתרמן לעבד את הארץ במחרשות, לטעת ולייפות אותה. החקלאות מייצרת מזון וסיבים, הנמכרים בשוק המקומי ובשוקי העולם, אך ניתן גם לייבא את רוב המוצרים החקלאיים מארצות אחרות. אך אלתרמן קשר את העובדה כי החקלאות והיופי - חד הם, ואכן, החקלאות מעמידה לרשות החברה בישראל מוצרים אחרים, מוצרים שאינם נסחרים. החקלאות משמרת נוף ירוק בארץ השחונה. בעצם קיומה, משפרת איכות הסביבה - שדה מעובד מגביר את לחיול מי הגשם לאקוויפר, איכות האוויר משתפרת על ידי קליטת גזים מזיקים וכולל דו-תחמוצת הפחמן הגורם לאפקט החממה) ויצירת חמצן, השדה החקלאי קולט פסולות עירוניות - פסולת מוצקה וקולחין להשקיה, החקלאות מאפשרת קיום מגוון מינים רב (ראו כדוגמה את מגוון העופות בבריכות הדגים), שומרת על מורשת תרבות של עם ישראל בעברו ושל תקופת החלוציות והקמת המדינה, משמשת כאוצר חינוכי ותרבותי לילדים ולחברה בכלל בנוסף, קיום החקלאות הוא תנאי לשמירת קרקעות והגברת הביטחון. במספר עבודות שנעשו במוסד שמואל נאמן נמצא, כי התועלת החיצונית, תועלת שהחקלאי והחקלאות לא מקבלים בנייה כל תמורה, עומדת על כ-73 דולר לכל דונם מעובד. בהנחה ש-2 מיליון דונם מעובדים בישראל ו-9000 ק"ג CO2 נקלטים בכל דונם בשנה - מדובר

כחלק מהמקרים המשך הפיתוח המואץ ללא הפנמת שיקולים סביבתיים בתכנון סביבת חיינו יביא, במדינה צפופה וקטנה כבישראל, לתפישה בלתי הפיכה של שטחים, להרס שטחים פתוחים, לדרדור בלתי הפיך במרקם העירוני, לכבישים גדושי רכב ולאוויר רווי מזהמים אותו ונשום אנו והדורות הבאים. התכנון והביצוע של המדיניות הסביבתית בכל התחומים חייב להיות מאוחד ומתואם. כך, לדוגמה, לא יעלה על הדעת כי בחומרים ובפסולות מסוכנות יטפלו למעלה מ-10 גופים ממשלתיים שונים. חלון ההזדמנויות לחדול מתרחיש ה"עסקים כרגיל" הולך ואוזל. אנחנו חייבים לנתק את הפיתוח הכלכלי הרצוי והחיובי מהפגיעה המתמשכת באיכות החיים והסביבה בישראל. ברור כי אין לנו ארץ אחרת, אבל זה כבר שיר אחר...